

Łukasz NAZARKO¹

ISTOTA FORESIGHTU I JEGO PERCEPCJA W POLSCE

Streszczenie

Brak trafnego, polskojęzycznego odpowiednika słowa *foresight* oraz niemożność wypracowania jednej, ogólnie przyjętej definicji foresightu sprawiają, że idea badań foresightowych może być niezrozumiana bądź zniekształcana – nieumyślnie (z niedostatecznej wiedzy o istocie i metodyce tych badań) lub umyślnie (aby skorzystać z panującej obecnie w kraju swoistej mody na *foresight* i pod tym szyldem finansować działalność, w samej rzeczy, z foresightem niezwiązaną). Artykuł przedstawia genezę i ewolucję foresightu na świecie oraz poddaje analizie pojmowanie foresightu w kraju. Tekst może być przewodnikiem w refleksji nad istotą foresightu. Zainteresowani nim mogą być planujący realizację tego typu projektów oraz praktycy foresightu dokonujący samooceny realizowanych przez siebie przedsięwzięć.

Słowa kluczowe: foresight, polskie badania foresightowe

THE ESSENCE AND PERCEPTION OF FORESIGHT IN POLAND

Summary

Lack of a proper Polish equivalent of the term *foresight* as well as the inability to develop a single, commonly accepted definition of foresight are the factors that may make the concept of foresight studies misunderstood or misshapen. These unfavourable phenomena may be caused undeliberately (out of insufficient knowledge of foresight concept and its methods) or deliberately (in order to exploit the current pro-foresight trend in Poland and to use the foresight label as a way to finance research that has in fact nothing to do with foresight). The paper first presents the origins and the evolution of foresight studies in the world. Then it analysis the perception and understating of foresight in Poland. The article may serve as a guide in the reflection on foresight essence. It is addressed especially to those who plan to implement foresight projects and to foresight practitioners who carry out self-evaluation in the projects they run.

Keywords: foresight, Polish foresight studies

1. Wstęp

Foresight bądź badania foresightowe (terminy te będą w artykule używane zamiennie) to systematyczny proces kształtujący przyszłość: technologii, nauki, gospodarki, środowiska oraz społeczeństwa. Jego głównym celem jest identyfikacja

---

¹ Mgr Łukasz Nazarko jest pracownikiem Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej.

pojawiających się: trendów, zjawisk, technologii oraz wzmacnianie obszarów badań strategicznych oferujących duży potencjał korzyści ekonomicznych i społecznych za kilkanaście albo kilkadziesiąt lat. To proces kreowania kultury myślenia społeczeństwa o przyszłości, w którym tzw. interesariusze tj. naukowcy, inżynierowie, przedstawiciele przemysłu, pracownicy administracji publicznej, media, organizacje pozarządowe biorą udział w wyznaczeniu strategicznych kierunków rozwoju [Martin 2001; Jakuszewicz, Kononiuk, Magruk, Nazarko 2006].

Jako narzędzie, wspierające podejmowanie decyzji o długofalowym, strategicznym znaczeniu, *foresight* zyskał w Polsce popularność na początku poprzedniej dekady. Do popularyzacji idei *foresightu* przyczyniło się Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które – korzystając ze środków Unii Europejskiej – od ośmiu lat realizuje lub wspiera krajowe projekty foresightowe. W latach 2003-2005 zrealizowało ono pierwszy foresightowy projekt w Polsce – Pilotażowy Program Foresight w polu badawczym Zdrowie i Życie. Od tamtego momentu zrealizowano bądź realizuje się następujące projekty [Nazarko, Ejdyś, Gudanowska, Kononiuk, Magruk, Nazarko 2010 s. 6]:

- Narodowy Program Foresight „Polska 2020”, uruchomiony w 2006 roku w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, finansowany ze środków budżetowych, z działu nauka; realizowany przez konsorcjum w składzie: Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, Pentor International;
- Foresight Kadr Nowoczesnej Gospodarki, finansowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Działanie 2.1. Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki; Poddziałanie 2.1.3. Wsparcie systemowe na rzecz zwiększania zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw); realizowany przez konsorcjum w składzie: Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, Polska Izba Gospodarcza Zaawansowanych Technologii oraz SMG/KRC Poland Media S.A;
- osiemnaście projektów o charakterze regionalnym i branżowym współfinansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw; Priorytet 1. Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu; Działanie 1.4. Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką; Poddziałanie 1.4.5. Projekty badawcze w obszarze monitorowania i prognozowania rozwoju technologii (z ang. *foresight*);
- czternaście projektów o charakterze regionalnym i branżowym, obecnie realizowanych w ramach Konkursu nr 1/2008 oraz Konkursu nr 2/2008 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013; Działanie 1.1. Wsparcie badań naukowych dla budowy gospodarki opartej na wiedzy; Poddziałanie 1.1.1. Projekty badawcze z wykorzystaniem metody *foresight*.

Liczba czterdziestu trzech projektów foresightowych (łącznie z pilotażowym) pozwala już mówić o polskim dorobku i doświadczeniach *foresightu*. Na tej podsta-

wie można także wstępnie identyfikować, najczęściej pojawiające się, kwestie problematyczne i powielane nieprawidłowości. Jak zauważają autorzy raportu *Perspektywa technologiczna Kraków – Małopolska 2020. Wyzwania rozwojowe. wzrostowi popularności foresightu towarzyszą liczne nieporozumienia dotyczące istoty tego sposobu zarządzania przyszłością. Foresight nie dostarcza jednoznacznych wyników, lecz służy wytwarzaniu wiedzy potrzebnej do podejmowania decyzji strategicznych. Niestety, z tego względu projekty foresight często przekształcają się w przedsięwzięcia mające uzasadnić wcześniej założone tezy lub ukryte interesy grupowe i branżowe* [Perspektywa...2010 s. 17]. Ponadto, brak trafnego polskojęzycznego odpowiednika słowa *foresight* oraz niemożność wypracowania jednej, ogólnie przyjętej, definicji foresightu sprawiają, że sama idea badań foresightowych może być niezrozumiana bądź zniekształcana – nieumyślnie (z powodu niedostatecznej wiedzy o istocie i metodyce tych badań) lub umyślnie (aby skorzystać z panującej obecnie w kraju swoistej mody na foresight i pod tym szyldem finansować działalność, w samej rzeczy, z foresightem niezwiązaną).

W tym kontekście, w mocy pozostaje potrzeba stałej refleksji nad: istotą, zasadami, celami, funkcjami i metodami foresightu. Artykuł jest próbą odpowiedzi na tę potrzebę przez przedstawienie genezy i ewolucji foresightu na świecie oraz zestawienie doświadczeń zagranicznych z pojmowaniem foresightu w naszym kraju. Tekst może być przewodnikiem w rozważaniach nad istotą foresightu dla planujących realizację tego typu projektów oraz praktyków foresightu dokonujących samooceny realizowanych przez siebie przedsięwzięć.

2. Geneza i ewolucja foresightu

W języku angielskim słowo *foresight* funkcjonuje jako wyraz powszechnego, nie-naukowego użytku. Oznacza wtedy zdolność dostrzegania, co prawdopodobnie wydarzy się w przyszłości oraz umiejętność wykorzystania tej wiedzy w rozważnym/przezornym planowaniu, czynność bądź zdolność przewidywania lub po prostu spoglądanie w przyszłość. Analiza powyższych, słownikowych definicji wskazuje, że *foresight* może być rozumiany jako [Slaughter 1995 s. 48]:

- atrybut/cecha osoby bądź grupy;
- umiejętność/kompetencja jednostki bądź organizacji;
- proces, w którym próbuje się poszerzyć granice percepcji przyszłych wydarzeń.

W rozważaniach nad badaniami foresightowymi należy przyjąć trzeci z powyższych wariantów rozumienia słowa *foresight*. W literaturze przedmiotu często pojawia się postać H.G. Wellsa jako tego, który po raz pierwszy użył słowa *foresight* w sposób, jaki naprowadza na właśnie takie rozumienie tego terminu. Ten poczytny angielski pisarz, publicysta i klasyk gatunku *science fiction* od początku XX stulecia postulował uprawianie systematycznych studiów nad implikacjami społecznymi pojawiania się nowych technologii [Wells 1901]. Po trzydziestu latach, w 1932 r., w audycji radiowej oznajmiał [Miles 2010 s. 1449]: *[...] choć mamy tysiące profesorów i setki tysięcy studentów historii pracujących nad zapisami przeszłości, nie ma ani jednej osoby, która byłaby w pełnym wymiarze zaangażowana*

w szacowanie przyszłych następstw nowych wynalazków i nowych urządzeń. Na świecie nie ma ani jednego profesora foresightu.

Zdaniem I. Milesa [Miles 2008 s. 25], przytoczona wypowiedź świadczy nie tylko o osobistych, pionierskich wysiłkach pisarza na rzecz budowania „kultury myślenia o przyszłości”, lecz o ogólnym procesie coraz większego zainteresowania przedwojennego społeczeństwa zachodniego zagadnieniami długoterminowej przyszłości (na co miał wpływ i czego był emanacją m.in. rozwój literatury *science fiction*).

Za początki współczesnych badań foresightowych uznaje się amerykańskie przedsięwzięcia wojskowego planowania strategicznego z lat 50. zeszłego stulecia. Kolejnym kamieniem milowym były badania foresightowe na poziomie narodowym, zainicjowane w 1971 r. w Japonii (systematycznie przeprowadzone od tamtego czasu w pięcioletnich cyklach; łączenie dziewięć edycji). Doświadczenia Japonii stanowiły inspirację i punkt wyjścia do implementacji badań foresightowych w krajach Europy Zachodniej: Holandii, Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii. Rozkwit foresightu następuje w latach 90. Ma to swoje odzwierciedlenie w literaturze z obszaru badań nad przyszłością, w której do 1990 r. termin *foresight* praktycznie nie funkcjonuje w poszukiwanym znaczeniu.

Foresight, w sensie systematycznego procesu, jako jeden z pierwszych definiuje J. Coates [Coates 1985 s. 29-53]: *Foresight to proces, w którym osiąga się pełniejsze zrozumienie sił, które kształtują długoterminową przyszłość i które powinny być wzięte pod uwagę w kształtowaniu polityki, planowaniu i podejmowaniu decyzji.*

Coates rozwija definicję o dalsze kluczowe elementy tj. powiązania foresightu z polityką państwa [Coates 1985 s. 29-53]: *Foresight polega na użyciu jakościowych i ilościowych metod w celu monitorowania oznak pojawiających się trendów. Jest najbardziej użyteczny, gdy bezpośrednio analizuje skutki możliwych, przyszłych zdarzeń dla danej polityki. Foresight przygotowuje nas do konfrontacji z wymogami oraz szansami, które przyniesie przyszłość. Na szczeblu rządowym, foresight nie może definiować polityki, lecz może pomóc, aby stała się bardziej właściwa, elastyczna i skuteczna w implementacji [...]. [Foresight] jest więc ściśle związany z planowaniem. Nie jest jednak planowaniem, lecz tylko krokiem w planowaniu.*

W tym samym czasie Irvine i Martin [Irvine, Martin 1984 s. 3] proponują swoją definicję foresightu, która jest zasadniczo zbieżna z rozważaniami Coatesa. Po dziesięciu latach, Martin zaktualizował ją i nadal brzmiennie, w którym stała się jedną z najchętniej przywoływanych definicji foresightu [Martin 1995]: *[Foresight to – przypis Ł.N.] proces polegający na próbie systematycznego spoglądania w długoterminową przyszłość nauki, technologii, gospodarki i społeczeństwa w celu rozpoznania strategicznych kierunków badań oraz nowych technologii mogących zaowocować jak największymi korzyściami ekonomicznymi i społecznymi.*

Ważny aspekt foresightu, a mianowicie jego związek z polityką państwa, eksponują też autorzy bułgarskiego projektu *Technology and Innovation Foresight for Bulgaria and Romania – (ForeTech)*: *Foresight to naturalna ludzka działalność praktykowana przez ludzi i różnorodnie zbiorowości od zawsze. Jednak obecnie mówimy o foresighcie w jego sformalizowanej postaci – jako obiecujące narzędzie polityki państwa [...]. Foresight polega na konstruktywnym przełożeniu świadomości długookresowych wyzwań i szans na konkretne decyzje podejmowane w teraźniejszości. Foresight może być zastosowany, aby zapewnić wkład w planowanie strategii*

i polityki w regionach, miastach i gminach oraz, aby zmobilizować zbiorowości do wspólnego strategicznie działania.

Szkic ewolucji foresightu można zakończyć cytatem szerokiej i elastycznej definicji *foresightu* zaproponowanej przez J. Cassingena Harper [Cassingena Harper 2003]. Definicja ta jest warta przytoczenia ze względu na dużą wagę, którą przykłada się w niej do aspektu partycypacji i budowania konsensusu, co wyróżnia badania foresightowe od innych podejść zorientowanych na eksplorację przyszłości: *Proces foresightu polega na intensywnych, iteracyjnych okresach otwartej refleksji, tworzenia sieci, konsultacji i dyskusji, które mają doprowadzić do wspólnego wypracowania wizji przyszłości oraz poczucia wspólnoty zbudowanej wokół tej wizji. Celem tego procesu jest wykorzystanie długookresowych szans pojawiających się dzięki rozwojowi nauki, technologii i innowacji. To odkrywanie wspólnej przestrzeni otwartego myślenia o przyszłości oraz wyklamania strategii [...].*

Jak zauważają autorzy podręcznika UNIDO [UNIDO... 2005 s. 8], rozróżnienie na *foresight* i *foresight technologiczny* staje się coraz bardziej nieadekwatne. Pierwszy termin jest używany w przypadku badań w obszarach „nietechnologicznych” (np.: turystyka, edukacja), choć aspekt technologiczny istnieje przecież i tam, a przemiany technologiczne i ich implikacje absolutnie nie mogą być ignorowane. Z kolei, *foresight technologiczny* nie skupia się jedynie na kwestiach *stricte* technicznych, gdyż badania foresightowe, ze swej istoty, biorą pod uwagę czynniki: ekonomiczne, społeczne i kulturowe rozwoju danej branży cz technologii.

Spośród licznych definicji *foresightu*, rozumianego jako proces, warto zasygnalizować jeszcze propozycje L. Georghiou [Georghiou 2001 s. 359-377], autorów projektu FOREN [di Bartolomeo i in. 2001], A. Webstera [Webster 2004, s. 898] oraz A. Horton [Horton 1999 s. 5]. Analizy poszczególnych definicji foresightu i ich ewolucji podjęli się w swoje pracy I. Miles i in. [Miles 2008 s. 3-23], autorzy podręcznika *foresightu technologicznego* UNIDO [UNIDO 2005 s. 8-9]. oraz M. Amsteus [Amsteus 2008 s. 53-66]. Spośród badaczy polskich, najbardziej wnikliwe studium w tym zakresie przeprowadziła A. Kononiuk [Kononiuk 2011 s. 64-136].

3. Percepcja i rozumienie foresightu w Polsce

W krajowym piśmiennictwie wystąpiły próby wypracowania polskiego odpowiednika słowa *foresight*, który celnie oddawałby istotę tych badań. Tym odpowiednikiem na pewno nie jest „prognozowanie”, jako że *foresight* zakłada nie tylko wymyślanie i rozpoznawanie przyszłych zdarzeń, lecz również wpływ na ich bieg [Jablecka 2008 s. 5; Nowicka 2004]. P. Wiench [Wiench 2008 s. 111] proponuje oryginalny „przezór” bądź „prospekcję”. Ten drugi, wywodzący się z łaciny termin, jest zresztą powiązany z *la prospective*, którym to świat frankofoński mianuje badania foresightowe (właściwiej jednak byłoby uznać chronologiczne pierwszeństwo lub przynajmniej równorzędność szkoły francuskiej i przyznać, że *la prospective* była ważną inspiracją do badań foresightowych w innych krajach [Hattem 1993 29-50]). L.J. Jasiński wychodzi w językowych poszukiwaniach poza pojedyncze słowa i wymienia „monitoring i prognozowanie”, I również „aktywne budowanie obrazu przy-

szłości”, aby oddać aspekt czynnego stosunku do przyszłości [Jasiński 2007]. Godną uwagi próbę ukucia polskiego odpowiednika foresightu podjął też M. Detrich [Detrich 2004 s. 6-7], proponując „aktywne przewidywanie” podkreślając, że foresight to nie tylko spojrzenie w przyszłość, lecz również: *zaplanowanie odpowiednich działań, które pozwolą najlepiej wykorzystać, to, co się wydarzy i równocześnie zminimalizować ewentualne zagrożenia.*

Opisane powyżej, próby znalezienia trafnego polskojęzycznego odpowiednika słowa *foresight* można uznać za pożyteczne w tym sensie, że skłaniają do refleksji na temat: istoty badań foresightowych, ich cech wyróżniających, celów i narzędzi. Zaden z zamienników nie przyjął się jednak w powszechnym użyciu.

Na potrzeby niniejszego artykułu przeprowadzono analizę polskich zasobów informacyjnych związanych z badaniami foresightowymi pod kątem, użytych w poszczególnych projektach, definicji foresightu. Tabela 1 jest zestawieniem definicji foresightu przyjętych przez wykonawców tego typu projektów w kraju. Zestawienie sporządzono na podstawie dostępnych: raportów, monografii, materiałów informacyjnych i promocyjnych, prezentacji konferencyjnych i seminaryjnych oraz treści na stronach internetowych projektów. Wybrano definicje oryginalne, pominięto powtórzenia.

TABELA 1.

Definicje foresightu przyjęte w krajowych projektach

Lp.	Nazwa projektu	Rozumienie <i>foresightu</i>
1.	Narodowy Program Foresight „Polska 2020”	<i>Systematyczny, przyszłościowy sposób docierania do informacji w celu budowania średnio- lub długookresowej wizji rozwojowej, jej kierunków i priorytetów, służący jako narzędzie podejmowania bieżących decyzji i mobilizowania wspólnych działań.</i>
2.	Foresight technologiczny w zakresie materiałów polimerowych	<i>Próba systematycznego spojrzenia w perspektywie długoterminowej na przyszłość: nauki, technologii, ekonomii i społeczeństwa oraz wskazanie obszarów strategicznych i kierunku rozwoju nowych technologii, biorąc pod uwagę korzyści ekonomiczne i społeczne.</i>
3.	Scenariusze rozwoju technologii nowoczesnych materiałów metalicznych, ceramicznych i kompozytowych	<i>Krytyczna ocena trendów długoterminowych, dyskusja i wysłeki dla udziału w podejmowaniu decyzji szerszych grup społecznych, kształtowanie przyszłości poprzez wpływanie na politykę i strategiczne decyzje.</i>
4.	Ocena perspektyw i korzyści z wykorzystania technik satelitarnych i rozwoju technologii kosmicznych w Polsce	<i>Zespół działań umożliwiających wielowymiarowe określenie przyszłych kierunków rozwoju dowolnej dyscypliny na podstawie bieżącego stanu nauki, technologii i świadomości społecznej oraz ich wzajemnych powiązań.</i>
5.	Foresight technologiczny „NT FOR Podlaskie 2020”. Regionalna strategia rozwoju nanotechnologii	<i>Systematyczny proces, którego celem jest budowa społecznie uzgodnionej wizji przyszłości i zaplanowanie bieżących działań zmierzających do jej realizacji.</i>
6.	Foresight technologiczny rozwoju sektora usług publicznych w Górnośląskim Obszarze Metropolitalnym	<i>Badanie możliwych, prawdopodobnych i preferowanych wersji przyszłości.</i>
7.	Foresight technologii odlewniczych w kontekście energii do 2030 roku	<i>Technika aktywnego konstruowania przyszłości.</i>
8.	Foresight dla energetyki termojądrowej	<i>Ogól działań zmierzających do wybrania korzystnej wizji przyszłości oraz wskazania dróg jej realizacji poprzez zastosowanie odpowiednich metod.</i>
9.	Foresight priorytetowych, in-	<i>Systematyczny, przyszłościowy sposób pozyskiwania informacji i jej odo-</i>

	nowacyjnych technologii na rzecz automatyki, robotyki i techniki pomiarowej	wiedniego wykorzystania w celu budowania średnio- i długookresowej wizji rozwoju, jej kierunków i priorytetów.
10.	Żywność i żywienie w XXI w. Wizja rozwoju polskiego sektora spożywczego	Systemowe podejście do oceny nowych trendów nauki i technologii z punktu widzenia siły ich oddziaływania na konkurencyjność gospodarki, poziom dobrobytu i jakość życia.
11.	Zeroemisyjna gospodarka energią w warunkach zrównoważonego rozwoju Polski do 2050 roku	Zespół działań umożliwiających oszacowanie przyszłych kierunków rozwoju na podstawie bieżącego poziomu nauki, technologii i świadomości społecznej oraz ich wzajemnych powiązań.
12.	Foresight technologiczny na rzecz zrównoważonego rozwoju Małopolski	Proces systematycznego podejścia do identyfikacji przyszłych zjawisk w sferze nauki, technologii, ekonomii i zjawisk społecznych.
13.	Monitorowanie i prognozowanie (foresight) priorytetowych, innowacyjnych technologii dla zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego	Ogół działań zmierzających do wybrania najkorzystniejszej wizji przyszłości oraz wskazania dróg jej realizacji poprzez zastosowanie odpowiednich metod.
14.	Województwo opolskie Regionem Zrównoważonego Rozwoju – Foresight Regionalny do 2020	Proces kreowania kultury myślenia społeczeństwa o przyszłości, w którym zarówno naukowcy, inżynierowie, jak i przedstawiciele przemysłu czy pracownicy administracji publicznej biorą udział w wyznaczaniu strategicznych kierunków rozwoju badań i rozwoju technologii w celu przysporzenia jak największych korzyści ekonomicznych i społecznych w gospodarce.
15.	Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa świętokrzyskiego	Wykorzystanie uporządkowanej, kolegioidalnej wiedzy na temat przyszłości oraz budowanie wizji średnio- i długoterminowych w celu wpływu na kształt podejmowanych w danym czasie decyzji i zachęcenia do podejmowania wspólnych działań.
16.	Priorytetowe technologie dla zrównoważonego rozwoju województwa podkarpackiego	Systematyczne patrzenie w przyszłość; możliwość wpływu na bieg wydarzeń; wskazanie i ocena przyszłych potrzeb, szans i zagrożeń związanych z rozwojem społecznym i gospodarczym oraz przygotowanie odpowiednich działań wyprzedzających z dziedziny nauki i techniki.
17.	Makroregion innowacyjny. Foresight technologiczny dla województwa dolnośląskiego do 2020 roku	Profesjonalne gromadzenie i przetwarzanie informacji w celu budowania średnio lub długookresowej wizji rozwojowej regionów i krajów, w zakresie najszerzej rozumianych technologii, a na tej podstawie podejmowanie dobrze uzasadnionych decyzji i mobilizowanie wszystkich partnerów społecznych do wspólnych działań.
18.	Perspektywa Technologiczna Kraków Małopolska 2020	Szkiełowanie wariantów rozwoju rzeczywistości w zależności od zidentyfikowanych czynników i trendów.
19.	Pomorze 2020. Scenariusze rozwoju i kluczowe technologie	Systematyczny sposób budowania długookresowej wizji rozwoju polityki (naukowo-technicznej, regionalnej), jej kierunków i priorytetów, służący jako narzędzie podejmowania bieżących decyzji i mobilizowania wspólnych działań.
20.	Odpady nieorganiczne przemysłu chemicznego – foresight technologiczny	Wskazanie i ocena przyszłych potrzeb, szans i zagrożeń związanych z rozwojem społecznym i gospodarczym oraz przygotowanie odpowiednich działań wyprzedzających z dziedziny nauki i techniki.
21.	Foresight regionalny dla szkół wyższych Warszawy i Mazowsza „Akademickie Mazowsze 2030”	Równoczesne wprowadzenie w życie trzech zamierzeń: przemyslenie przyszłości, przeprowadzenie na jej temat specjalistycznej debaty oraz sformułowanie rekomendacji do działań na rzecz odpowiedniego ukształtowania przyszłości.
22.	Foresight „Sieci Gospodarcze Wielkopolski – scenariusze transformacji wiedzy wspierające innowacyjną gospodarkę”	Długoterminowe tworzenie wizji rozwoju gospodarczego przy współudziale ludzi z wielu dziedzin życia społecznego.
23.	Identyfikacja potencjału i zasobów Dolnego Śląska w obszarze nauka i technologie na rzecz poprawy jakości życia (Quality of Life) oraz wytyczenie przyszłych	Narzędzie rozwijania w społeczeństwie kultury dyskusji i myślenia o przyszłości, w którym przedstawiciele różnych grup społecznych: przedsiębiorcy, naukowcy, przedstawiciele administracji publicznej, organizacji pozarządowych i społecznych, politycy, zapewniają merytorycznie poprawny opis problemów oraz wskazują na alternatywne możliwości ich rozwiązania.

	kierunków rozwoju. Badania metodami foresight	
24.	Wyzwania zrównoważonego użytkowania terenu na przykładzie województwa śląskiego – scenariusze 2050	<i>proces kreowania wizji rozwoju oraz równoważenia interesów szerokiej gamy uczestników życia społeczno-gospodarczego</i>
25.	Scenariusze i trendy rozwojowe wybranych technologii społeczeństwa informacyjnego do roku 2025.	<i>Stworzenie wielowariantowej wizji przyszłości, w której poszczególne warianty zależne są od różnorodnych zmiennych decyzyjnych (np.: decyzje polityczne, decyzje konkurencji o podjęciu lub zaprzestaniu produkcji itp.) i zdarzeń o charakterze stochastycznym (np. konflikty polityczne, nieoczekiwane wynalazki itp.).</i>

Źródło: Opracowanie własne.

Analiza powyższych interpretacji *foresightu* pozwala na konstatację, że w sferze teoretycznej polski *foresight* pozostaje w nurcie światowych badań i debaty w tej dziedzinie. Definicje te zdradzają źródła, z których czerpali realizatorzy polskich przedsięwzięć *foresightowych*:

- klasyczne definicje *foresightu* z literatury zagranicznej;
- opracowania Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
- definicje wypracowane w ramach Pilotażowego Programu Foresight w polu badawczym Zdrowie i Życie oraz Narodowego Programu Foresight „Polska 2020”;
- dorobek Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju Przemysłowego (UNIDO);
- definicje przyjęte w projektach i opracowaniach Komisji Europejskiej.

Dla większości przyjętych definicji wspólne jest podkreślenie następujących atrybutów badań foresightowych:

- **systematyczność** – cecha odróżniająca foresight od endogenego (spontanicznego) tworzenia scenariuszy [Jak realizować... 2008 s. 16];
- **partycypacyjność** – kluczowa cecha foresightu zakładająca udział różnorodnych uczestników (tzw. interesariuszy) w procesie formułowania społecznie uzgodnionej wizji przyszłości;
- **dalekosiężne spojrzenie** – wskazuje, że foresight ma zastosowanie wtedy, gdy horyzont czasowy badania jest zbyt daleki, by konwencjonalne metody planowania dały zadowalający rezultat;
- **orientacja na działanie i wspomaganie podejmowania decyzji** – cecha podkreślająca utylitarną funkcję foresightu, który ma za zadanie mobilizować do konkretnych działań na rzecz pożądanej przyszłości.

4. Podsumowanie

W ciągu ostatniej dekady ukształtowała się w Polsce grupa: naukowców, pracowników administracji publicznej różnego szczebla, przedsiębiorców i dziennikarzy zainteresowanych tematyką foresightu i realizujących przedsięwzięcia foresightowe. Tworzą się zespoły badawcze wyspecjalizowane w tej problematyce (można

tu wymienić zespoły z: Głównego Instytutu Górnicztwa, Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN, Przemysłowego Instytutu Automatyki i Pomiarów, Instytutu Badań nad Przedsiębiorczością i Rozwojem Ekonomicznym, Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej oraz firmy Pentor Research). Przeprowadzona, na potrzeby niniejszego tekstu, analiza polskich zasobów informacyjnych związanych z badaniami foresightowymi wskazuje, że w warstwie teoretycznej idea foresightu została na krajowym gruncie zaabsorbowana i twórczo zaadaptowana. W następnej kolejności należałoby zweryfikować, czy potwierdzona w tym artykule świadomość, czym jest foresight, idzie w parze z właściwym planowaniem i prowadzeniem projektów foresightowych w aspekcie: stawianych celów, struktury, wybranych metod, zaangażowanych osób, oczekiwanych rezultatów, a w szczególności wdrażania wyników oraz wpływu na grupy docelowe.

Literatura

- Amsteus M. 2008 *Managerial foresight: concept and measurement*, „Foresight”, Vol. 10, No.1.
- di Bartolomeo T., Capriati M., Farhi F., Gavigan J.P., Keenan M., Lecoq D., Miles I., Scapolo F. 2001 *FOREN Guide – Foresight for Regional Development Network – A Practical Guide to Regional Foresight*, Sewilla.
- Cassingena Harper J. 2003 *eForesee Report*, Malta Council for Science and Technology.
- Coates J. F. 1985 *Foresight in Federal Government Policy Making*, „Futures Research Quarterly”, Vol. 1:2.
- Detrich M. 2004 *Foresight to nie prognoza*, wywiad przepr. A. Leszkowska, „Sprawy Nauki”.
- FORETECH 2004 *Technology and Innovation Foresight for Bulgaria and Romania*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://web.archive.org/web/20090328185755/http://foretech.online.bg/whatis.php>], data wejścia: lipiec 2011].
- Georghiou L. 2001 *The UK Technology Foresight Programme*, „Futures”, nr 28(4).
- Hatem F. 1993 *La prospective. Pratiques et méthodes*, Paris.
- Horton A. 1999 *A simple guide to successful foresight*, „Foresight”, vol. 1 nr. 1.
- Irvine J., Martin B. 1984 *Foresight in Science*, London.
- Jablecka J. 2008 *Foresight – czy tylko korzyści, czy także ograniczenia?*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, nr 2/32.
- Jak realizować projekty FORESIGHT na potrzeby zrównoważonego rozwoju regionu?* 2008, R. Szewczyk (red.), Warszawa.
- Jakuszewicz I., Kononiuk A., Magruk A., Nazarko J. 2006 *Inicjatywy foresight w Polsce i na świecie*, [w:] *Multimedia w organizacjach gospodarczych i edukacji*, L. Kiełtyka (red.), Difin, Warszawa.
- Jasiński L.J. 2007 *Myslenie Perspektywiczne. Uwarunkowania badania przyszłości typu foresight*, Polska Akademia Nauk, Warszawa.

- Kononiuk A. 2011 *Metoda scenariuszowa w antycypowaniu przyszłości (na przykładzie Narodowego Programu Foresight „Polska 2020”)*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Zarządzania, Warszawa.
- Martin B. 1995 *Technology Foresight 6: A Review of Recent Overseas Programmes*, London: Office of Science and Technology.
- Martin B.R. 2001 *Technology foresight in a rapidly globalizing economy*, prezentacja na konferencji “International Conference on Technology Foresight for Central and Eastern Europe and the Newly Independent States”, Wiedeń.
- Miles I. 2008 *From Futures to Foresight* [w:] *The Handbook of Technology Foresight. Concepts and Practice, Prime Series on Research and Innovation Policy*, L. Georghiou, J. Cassingena Harper, M. Keenan, I. Miles, R., Popper Edward Elgar Publishing, Inc. Northampton.
- Miles I, Cassingena Harper J., Georghiou L., Keenan M., Popper R. 2008 *The Many Faces of Foresight* [w:] *The Handbook of Technology Foresight. Concepts and Practice, Prime Series on Research and Innovation Policy*, L. Georghiou, J. Cassingena Harper, M. Keenan, I. Miles, R., Popper Edward Elgar Publishing, Inc. Northampton.
- Miles I. 2010 *The development of technology foresight: A review*, „Technological Forecasting and Social Change” No. 77 za: H.G. Wells, program radiowy BBC wyemitowany 19 listopada 1932 r., opublikowany jako *Wanted—professors of foresight*, „Futures Research Quarterly” 1987, No 3 Vol. 1.
- Nazarko J., Ejdys J., Gudanowska A., Kononiuk A., Magruk A., Nazarko Ł. 2010 *Badanie ewaluacyjne realizowanych w Polsce projektów foresight*, Politechnika Białostocka, Białystok, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Nauka/Polityka_naukowa_panstwa/Foresight/201012_03_Ekspertyza_MNiSW.pdf], data wejścia: lipiec 2011].
- Nowicka I. 2004 *Spoleczne przewidywanie*, „Forum Akademickie”.
- Perspektywa technologiczna Kraków – Małopolska 2020. Wyzwania rozwojowe* 2010, E. Bendyk, S. Kisieliński (red.), Kraków-Warszawa.
- UNIDO *Technology Foresight Manual. Volume 1: Organization and Methods* 2005, United Nations Industrial Development Organization, Wiedeń.
- Slaughter R.A. 1995 *The Foresight Principle: Cultural Recovery in the 21st Century*, Londyn.
- Webster A 2004 *Emergent foresight processes: industrial activities in wireless Communications*, „Technological Forecasting and Social Change”, nr 71.
- Wells H.G. 1901 *Anticipations of the Reactions of Mechanical and Scientific Progress upon Human Life and Thought*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://www.gutenberg.org/etext/19229>], data wejścia: lipiec 2011].
- Wiench P. 2008 *Foresight w kontekście kultury technicznej*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, nr 2/32.